

УДК 330.341:334.716(477)

Віннік І.Ю., асистент[©]

Вінницький національний аграрний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Проаналізовано сучасний стан розвитку інноваційної сфери в Україні. Розглянуто основні проблеми розвитку інноваційної діяльності та запропоновано заходи щодо її розвитку. Встановлено, що розвиток інноваційної діяльності має стати невід'ємною складовою частиною реформування економіки країни. Недостатня увага до розвитку науково-технічної сфери призводить до структурної деформації економіки та домінування низькотехнологічних виробництв, які малосприйнятливі до наукових досягнень і не можуть забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал.

Постановка проблеми. Світова економічна криза, в умовах глобалізації суспільних та соціально-економічних відносин, зумовила у світі переорієнтацію основних цінностей та пошук країнами Євросоюзу прийнятної моделі економічного розвитку, яка забезпечувала б національну конкурентоспроможність і орієнтувала б національну економіку кожної країни на довготермінове зростання. Так, цією моделлю стала модель інноваційного розвитку, яка є тим фундаментом, який визначає економічну силу країни та її перспективи на світовому ринку.

Європейський вибір України на шляху інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовив необхідність формування та запровадження інноваційної моделі розвитку, яка повинна була забезпечити високі та стабільні темпи економічного зростання, вирішити певні соціальні й екологічні проблеми, забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, підвищити експортний потенціал країни, гарантувати їй економічну безпеку та чільне місце в Європейському Союзі. Однак на практиці, інноваційний розвиток не став однією з головних характеристик зростання національної економіки України. Спостерігалися протягом кількох років й позитивні тенденції, але вони мали переважно тимчасовий характер і змінювалися слабкими зрушеннями в економіці, що характеризує інноваційні процеси в Україні як нестійкі та позбавлені чітких довготермінових стимулів для інноваційної діяльності [1, с. 28].

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку інноваційної діяльності розглянуто в працях В. Александрової, Л. Антонюка, Ю. Бажала, В. Гейця, В. Соловйова. Питання ефективності державної інноваційної політики та засобів її підвищення досліджують вчені О. Лапко, Л. Федулова. Проблеми фінансового забезпечення і стимулювання інноваційної діяльності досліджували Д. Гуменюк, М. Крупка, С. Онишко. Дослідження проблем і перспектив розвитку інноваційної діяльності в регіонах здійснювали вчені А. Валюх, І. Кукурудза, В. Демиденко та ін.

Праці вчених є науковим підґрунтям для розроблення інвестиційного шляху розвитку країни, вони визначають основні пріоритети і напрями вдосконалення фінансового забезпечення науково-технічного потенціалу.

Як показує аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів, Україна має значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності за умов проведення ефективної державної політики. Проте маловивченим аспектом цієї проблеми є механізм комплексного розвитку інноваційної діяльності в умовах трансформаційної економіки України.

Метою статті є дослідження проблем розвитку інноваційної сфери в Україні та визначення напрямів розвитку інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки в Україні створено умови для розвитку інноваційної діяльності – сформовано основи нормативно-правової бази та механізми здійснення інноваційної політики, а також створено умови для розвитку відповідної інфраструктури.

Становлення економіки України та її адаптація до вимог європейської спільноти вимагає особливої уваги до регіонального розвитку. Невід’ємною складовою цієї стратегії є інноваційна політика, що насамперед базується на створенні сприятливого інвестиційного клімату, а також формуванні дієвих структур для її реалізації і налагодження ефективного механізму взаємодії між ними, тобто формування сприятливих умов для функціонування суб’єктів інноваційної діяльності та розвитку підприємництва у інноваційній сфері. Незважаючи на труднощі інноваційна сфера України зберігає життєздатність і тенденцію розвитку. Цьому сприяють як ринкові, так і адміністративні важелі.

Інноваційна діяльність - це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг.

Інноваційна діяльність підприємства являє собою комплексний процес створення, використання і розповсюдження нововведень з метою отримання конкурентних переваг та збільшення прибутковості свого виробництва. В ринковій економіці інноваційна діяльність підприємств - один із найсуттєвіших вагомих чинників, які дозволяють підприємству посідати стійкі ринкові позиції і отримувати перевагу над конкурентами в тій галузі, яка є сферою комерційних інтересів даного підприємства.

Проте, незважаючи на високий інноваційний потенціал, інноваційна складова забезпечення економічного розвитку використовується слабо. Стан

інноваційної діяльності в Україні більшість експертів-науковців визначають як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у країнах, для яких інноваційний розвиток є пріоритетним завданням економічної стратегії. Так, останні офіційні статистичні дані свідчать про поступове зниження інноваційної активності підприємств у такій важливій галузі національної економіки, як промисловість [3] (табл. 1).

Таблиця 1

**Інноваційна активність промислових підприємств України протягом
2003-2010 рр.**

		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Питома вага підприємств, що займалися		%	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0	12,8	13,8
Загальна сума витрат			3059,8	4534,6	5751,6	6160,0	10850,9	11994,2	7949,9	8045,5
У тому числі	У т.ч.	дослідження і розробки	312,9	445,3	612,3	992,9	986,5	1243,6	846,7	996,4
		внутрішні НДР	-	-	-	-	793,6	958,8	633,3	818,5
	зовнішні НДР	-	-	-	-	192,9	284,8	213,4	177,9	
	придбання інших зовнішніх знань	95,9	143,5	243,4	159,5	328,4	421,8	115,9	141,6	
	підготовка виробництва для впровадження інновацій	527,3	808,5	991,7	954,7	-	-	-	-	
	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	1873,7	2717,5	3149,6	3489,2	7471,1	7664,8	4974,7	5051,7	
	інші витрати	250,0	419,8	754,6	563,7	2064,9	2664,0	2012,6	1855,8	

У 2010 р., порівняно з 2009 р., у більшості регіонах країни відбулося збільшення інноваційної активності промислових підприємств. Зокрема, найбільша кількість промислових підприємств, які впроваджували інновації у 2009 р. була розташована в м. Києві – 141 (12,1 %), Харківській – 97 (8,3 %), Донецькій – 75 (6,4 %) та Івано-Франківській – 73 (6,3 %) областях. У 2009 р. більшу, за середню по Україні (13,0 %), інноваційну активність демонстрували підприємства з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення (34 % кількості підприємств галузі), машинобудування (21,2 %), хімічної та нафтохімічної промисловості (20,0 %), а також металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (14,1 %). Водночас підприємства добувної промисловості та підприємства, що займаються виробництвом й розподілом електроенергії, газу та води, були інноваційно пасивними [3]. З огляду на проблему зниження інноваційної активності вітчизняних підприємств, доцільно відстежити динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах України протягом 2006-2010 р. [3] (табл. 2).

Таким чином, у 2010 р. у промисловості було освоєно виробництво 2685 видів інноваційної продукції. Незважаючи на те, що протягом 2007-2010 рр. зросла питома вага підприємств, що впроваджували інновації, частка

реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості знизилася на 1,9 %. Це є свідченням того, що продукція, яку виготовляють вітчизняні промислові підприємства, є не інноваційною і, відповідно, неконкурентоспроможною. Згідно зі статистичними даними, в загальному обсязі реалізованої промислової продукції тільки 9,8 % мають ознаки інноваційної, тоді як в Євросоюзі цей показник перевищує 75 % [3].

Таблиця 2

**Впровадження інновацій на промислових підприємствах України
за 2001-2010 рр.**

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	14,3	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7	11,5
Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	1421	1142	1482	1727	1808	1145	1419	1647	1893	2043
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	469	430	606	645	690	424	634	680	753	479
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції,* найменувань	19484	22847	7416	3978	3152	2408	2526	2446	2685	2408
з них нові види техніки	610	520	710	769	657	786	881	758	641	663
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,8	7,0	5,6	5,8	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	3,8

Таким чином, у 2010 р. у промисловості було освоєно виробництво 2685 видів інноваційної продукції. Незважаючи на те, що протягом 2007-2010 рр. зросла питома вага підприємств, що впроваджували інновації, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості знизилася на 1,9 %. Це є свідченням того, що продукція, яку виготовляють вітчизняні промислові підприємства, є не інноваційною і, відповідно, неконкурентоспроможною. Згідно зі статистичними даними, в загальному обсязі реалізованої промислової продукції тільки 9,8 % мають ознаки інноваційної, тоді як в Євросоюзі цей показник перевищує 75 % [3].

Обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2009 р. порівняно з 2008 р. зріс на 5,6 млрд грн та становив 45,8 млрд грн, або 5,9 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції. При цьому, питома вага продукції, що була новою для підприємства, становила 67,9 %, питома вага продукції, що була новою для ринку – 32,1 %. Найбільша частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції припадає на підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості – 17,0 %, або 6321,4 млн грн, машинобудування – 15,6 %, або 13386,7 млн грн, целюлозно-паперове виробництво – 9,8 %, або 1070,5 млн грн, металургії та оброблення металу – 6,2%, або 9361,0 млн грн, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 5,3 %, або 4515,9 млн грн [2, с. 325]. Основною перешкодою для розвитку інноваційної діяльності в Україні є недостатність фінансування, тому розглянемо основні джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості протягом 2007-2010 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

**Джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості
протягом 2001-2010 рр.(млн. грн.)**

Роки	Загальна сума витрат млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9

Отже, в Україні протягом 2007-2010 рр. аналізованих років основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в промисловості були власні кошти підприємств. Їхня частка в загальному обсязі фінансування у 2010 році становила 61 %, що на 13,1 % менше, порівняно з 2009 р. Найвища частка власних коштів була у 2008 р., де становила 85 %.

Обсяг фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету протягом 2007-2008 рр. зростав, та у 2010 р. Становив 336,9 млн грн, що на 1,5 % більше, ніж у 2009 р. Негативною тенденцією у 2010 р., порівняно з 2009 р., стало зменшення у два рази обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів [3].

Для розвитку інноваційної діяльності в Україні необхідно здійснити комплекс організаційно-економічних заходів, що охоплюватимуть:

- здійснення ефективної державної інноваційної політики, погоджуючи темпи і пропорції розвитку науки, технологій і виробництва;
- вдосконалення механізму захисту прав інтелектуальної власності та процедур патентного захисту інновацій;
- забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв повного циклу шляхом використання різних форм державної підтримки;
- розвиток інноваційної інфраструктури шляхом покращення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки і перепідготовки кадрів;
- забезпечення комерціалізації наукових результатів шляхом формування основ для ефективного партнерства державного та підприємницького секторів в інноваційній сфері;
- розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності, координації зусиль в питаннях розвитку пріоритетних для кількох держав напрямків.

Реалізація запропонованих напрямків розвитку інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності

промислових підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Висновки. Отже, на сьогодні в Україні рівень використання інноваційного потенціалу є недостатнім. Розвиток інноваційної діяльності повинен стати невід'ємною складовою частиною реформування економіки країни, адже недостатня увага до розвитку науково-технічної сфери обумовлює структурну деформованість економіки та домінування низькотехнологічних виробництв, які малосприйнятливі до наукових досягнень і не можуть забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки. Таким чином, виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, які впливають на інноваційну діяльність підприємств, суб'єктів господарювання.

Література

1. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст. – 2008. – № 6. – С. 28-34.
2. Україна в 2005-2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку:[монографія] / [за заг ред. Ю.Г. Рубана]. – К.: Вид-во НІСД, 2009. – 655 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 р., № 40 – IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

5. Пуліна Т.М. Стан та розвиток інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості Запорізького регіону/ Т.М. Пуліна // Вісник ЖДТУ. – 2011. - №1. – С.265-268.

Summary

Vinnik I.Y.

Vinnitsya National Agrarian University

**CONSISTING AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF INNOVATIVE
ACTIVITY OF DOMESTIC ENTERPRISES IS OF CONTEXT OF
ECONOMIC TRANSFORMATIONS**

Modern development of innovative sphere status is analysed in Ukraine. The basic problems of development of innovative activity are considered and measures are offered on its development. It is set that development of innovative activity must become nevidemnoy by component part of reformation of economy of country. Insufficient attention to development of scientific and technical sphere results in structural deformation of economy and prevailing of low technologie productions, what littlereceptive to scientific achievements and can not provide the increase of competitiveness of economy.

Key words: *innovation, innovative activity, innovative potential.*

Рецензент – д.е.н., проф. Музика П.М.